

आजीगर्तिः शुनःशेषः, स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। अग्निः । गायत्री

वसिष्ठा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जा पते। सेमं नो अध्वरं यज ॥ १ ॥०२६ ॥०१

मियेध्य- मेधायाः विषयभूत । ऊर्जा- प्रणानां । ऊर्ज बलप्राणनयोः । पते- पालक । वस्त्राणि-
रक्षावरणशक्तीः । वस आच्छादने । वसिष्ठ- आच्छादय । सः- तादृशः । इमम्- एतत् । नः-
अस्माकम् । अध्वरम्- अहिंसात्मकं सर्वभूतहितात्मकं कर्म । यज- उपास्व । सङ्गतं कुरु ॥१ ॥

नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः। अग्ने दिवित्मता वचः ॥ १ ॥०२६ ॥०२

होता- देवानामाह्वाता । वरेण्यः- वरणीयः । नः- अस्माकम् । मन्मभिः- ध्यानभावनाभिः । सदा-
सततम् । यविष्ठ- युवतम् । अभिनवेति भावः । अग्ने । दिवित्मता- द्योतनवता । वचः- मन्त्रेण । नः-
अस्माकम् । अध्वरे- अहिंसाकर्माणि सर्वभूतहितकर्माणि । निषीद- सुप्रतिष्ठितो भव ॥२ ॥

आ हि ष्मा सूनवे पितापिर्यजत्यापये। सखा सख्ये वरेण्यः ॥ १ ॥०२६ ॥०३

यथा । पिता- जनकः । सूनवे- पुत्राय । आपिः- बन्धुः । आपये- बन्धवे । सखा- सुहृत् । सख्ये-
सुहृदे । तथा । हि स्म- सर्वथा । अग्ने । त्वम् । वरेण्यः । अस्माकं स्वात्मानं दर्शय ॥३ ॥

आ नो बर्ही रिशादसो वरुणो मित्रो अर्यमा। सीदन्तु मनुषो यथा ॥ १ ॥०२६ ॥०४

वरुणः- प्रकृतिनियत्यधिदैवतम् । मित्रः- प्रेमाधिदैवतम् । अर्यमा- सौशील्याधिदैवतम् ।
दानाधिदैवतम् । दानाधारभूतौदार्याधिदैवतम् । अर्यमार्यशीलं मार्गं वा प्रापणीयं दातव्यं वा मिमीते ।
आर्यमार्गाय सुप्रमाणवान् । ऋ गतिप्रापणयोः । माङ् माने । आर्यमार्गः सनातनधर्मो वैदिकधर्मो वा ।

स च ऋणापोहरूपपंचयज्ञात्मकदानभूतः । दानार्यमार्गाख्यसौशील्ययोरैकात्म्यमेव । तदधिदेवता
 अर्यमा । रिसादसः- हिंसाक्षपयित्र्यः । अहिंसिकाः । रिश हिंसायाम् । यथा । मनुषः-
 अवबोधनशक्तयः । मन अवबोधने । ज्ञानानि वा । मन ज्ञाने । तथा । नः- अस्माकम् । बर्हिः-
 दर्भासने इत्याधिभौतिके । चिदाकाशे इत्याध्यात्मिके । बर्हिःशब्दोऽन्तरिक्षनामसु पठितः ।
 आसीदन्तु- उपविशन्तु । अजामिमन्यः श्रथयन्तमातिरद्भ्रेभिरन्यः प्र वृणोति भूयसः ॥ वरुणं वो
 रिशादसमृचा मित्रं हवामहे । परि ब्रजेव बाह्वोर्जगवांसा स्वर्णरम् ॥ इत्यादिमन्त्रैर्वरुणः
 पापफलप्रदानाधिदेवता मित्रः पुण्यफलप्रदानाधिदेवतेति ज्ञायेते । एवं चेदर्यमा पुण्याधिदेवता स्यात् ।
 पुण्यमार्यशीलं दानमित्याद्यादीनि पर्यायपदान्येव । त्रयाणां संघातस्तुतावेवं भवति ।
 केवलवरुणस्तुतौ त्रयाणां गुणा अंशा अपि वरुणे एकीभवन्ति ॥४॥

पूर्व्यं होतरस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च । इमा उ षु श्रुधी गिरः ॥ १ ॥०२६ ॥०५

पूर्व्य- पुरातन । होतः- देवानामाह्वतः । नः- अस्माकम् । अस्य- एतस्याः । सख्यस्य- मैत्र्याः ।
 सिद्धयै । मन्दस्व- हृष्टो भव । इमाः गिरः- एतान् मन्त्रान् । श्रुधि- शृणु ॥५॥

यच्चिद्धि शश्वता तना देवदेवं यजामहे । त्वे इद्धूयते हविः ॥ १ ॥०२६ ॥०६

शश्वता- नैरन्तर्येण । तना- विस्तृतभावेन । देवदेवम्- प्रतिदेवम् । यत् । यजामहे- उपास्महे । तत्
 हविः- ध्यानभावना इत्याध्यात्मिके । हव्यमित्याधिभौतिके । त्वे- त्वय्येव
 सर्वभूतहितक्रतावेवेत्याध्यात्मिके । वेदिस्थपावके इत्याधिभौतिके । हूयते- दीयते ॥६॥

प्रियो नो अस्तु विशपतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः । प्रियाः स्वग्नयौ वयम् ॥ १ ॥०२६ ॥०७

विश्वपतिः- प्रजानां पालकः । होता- देवानामाह्वाता । मन्द्रः- सन्तुष्टः । वरेण्यः- वरणीयः । अग्निः- सर्वभूतहितक्रतुः । वेदिस्थपावको वा । नः- अस्माकम् । प्रियः । अस्तु- भवतु । स्वग्नयः- शोभनाग्न्युपासनयुक्ताः । वयम् । प्रियाः- लोकप्रिया भवेम ॥७॥

स्वग्नयो हि वार्यं देवासौ दधिरे च नः । स्वग्नयो मनामहे ॥ १ ॥०२६ ॥०८

नः- अस्माकम् । वार्यं- वरणीयं भावनम् । देवासः- द्योतनशक्तयः । स्वग्नयः- शोभनाग्नयः । दधिरे- धारयन्ति । स्वग्नयः- शोभनाग्नियुक्ता वयम् । मनामहे- अग्निं मननं ध्यानं वा कुर्मः । मन अवबोधने ॥८॥

अथा न उभयेषाममृतं मर्त्यानाम् । मिथः सन्तु प्रशस्तयः ॥ १ ॥०२६ ॥०९

अथ- उपसनानन्तरम् । मर्त्यानाम्- मनुष्याणाम् । नः- अस्माकम् । अमृत- मरणरहित । तव । उभयेषाम् । मिथः- परस्परम् । प्रशस्तयः- प्रशंसाभूता मन्त्राः । सन्तु- भवन्तु ॥९॥

विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः । चनो धाः सहसो यहो ॥ १ ॥०२६ ॥१०

सहसो यहो- सहनशक्तिज । अग्ने- सर्वभूतहितक्रतो । विश्वेभिः- सर्वैः । अग्निभिः- सर्वभूतहितक्रतुप्रणालीभूतनानाविधसङ्कल्पैः । चनः- दर्शनं विद्यां वा । चायृ पूजानिशामनयोः । अस्मासु । धाः- धारय ॥१०॥